методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. Г. Буданової, Г. Г. Єнчевої. Київ, 2023. С. 136–139.

7. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во "Наукова думка", 1974. Т.5: Н-О. 840 с.

8. Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/ (Дата звернення 23.01.2024).

9. Encyclopedia Britannica. URL: https://www.britannica.com/topic/Microsoft-Corporation (Дата звернення 23.01.2024).

10. Schleiermacher F. On the Different Methods of Translating. (S. Bernofsky, Trans.) The Translation Studies Reader / ed. Lawrence Venuti. London & New York : Routledge, 2012. 3rd ed. P. 51–71.

11. Sweet.tv URL: https://sweet.tv/movie/27172-vartovi-galaktiki-3 (Дата звернення 23.01.2024).

12. Venuti L. Strategies of translation. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Ed.by Mona Baker. London and New York : Routledge, 2001. P. 240–244.

13. Venuti L. The Translator's Invisibility. London and New York : Routledge. 2008. 319 p.

С. А. Старикова
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ АНГЛОМОВНИХ ТВОРІВ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ

Одним із найпопулярніших жанрів літератури кін. XX – поч. XIX ст. є фентезі, який набув широкої популярності серед читачів і власне авторів. Тому виникає нагальна потреба в перекладі книг цього жанру, що вказує на ***актуальність*** вивчення цього питання.

Поява та розвиток фентезі пов'язані зі змінами, які відбулися і продовжують відбуватися у соціальній, науковій та інформаційній сферах. Фентезі дає відповідь на проблемні питання у складному та суперечливому світі, уможливлює реалізацію фантазійних експериментів та аналіз основних законів існування соціуму та всесвіту в цілому.

Згідно з Ю. Ковалевим, термін *фентезі* виник в англомовній літературі у 20-30-ті XX ст., а остаточно сформувався як жанр лише у 60-ті роки, а саме із появою книги Дж. Р. Р. Толкіна «Володар перстнів» в 1954 р. він набув широкого розголосу та популярності [6: 530].

Літературознавець Ю. Ковалів наголошує, що фентезі (англ. *fantasy* – ідея, вигадка) – жанровий різновид фантастики, у якому використовуються ірраціональні мотиви магії, чарівництва, лицарського епосу, що поєднуються з реалістичною нарацією, де змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, нетехнічною психологією» [6: 530]. О. Божко відносить фентезі до видів жанру фантастичної літератури, наголошуючи, що його особливістю є фундамент, побудований на використанні міфологічних і казкових мотивів. Крім того, вигаданий світ творів фентезі є часто близьким до реального, проте наповнений надприродними явищами та фантастичними істотами [1: 51].

Фундаментальною особливістю фентезі є те, що світ зображений у ньому є свідомо ірраціональним. Поєднання реальності та вигадки, надприродні явища та сили, чари та фантастичні істоти – все це є невід'ємними складовими цих творів. Основними фігурами у фентезійному світі є хоробрі та відважні герої з надприродними здібностями, які приймають виклики долі, борються зі злом та магічними істотами, вирушають на пошуки скарбів, подорожують [3: 32].

Оскільки одними з головних жанрових особливостей фентезі є детально розроблений вигаданий світ, а також свобода фантазії автора, варто звернути увагу на лінгвостилістичні особливості цього жанру, зокрема оказіоналізми (авторські неологізми) та штучні мови (артланг) [9: 241]. Артланг – основний компонент творення реалістичності нереального світу. При цьому авторські неологізми створюють специфічний мовний простір та надають автору можливість краще продемонструвати свій індивідуальний стиль [3: 32].

Важливо зазначити, що однією з головних особливостей цього жанру літератури є присутність великої кількості безеквівалентної лексики, реалій, які вжиті для створення казкової атмосфери. Відповідно до законів жанру події відбуваються у вигаданому світі, тому автор створює героїв, реальність зі своїми поняттями, назвами місць і власними назвами. Життя і пригоди головних героїв вимагає від автора використання певних лексичних одиниць для опису нових вигаданих явищ та понять.

Варто зазначити, що кожен народ має свої слова та вислови, які не можуть бути перекладені дослівно, оскільки відсутні у лексиконі інших народів. Ці поняття функціонують у мові як культурно марковані слова або реалії, які відтворюють особливості побуту, звичаї кожного народу, традиції та світосприйняття, а також створюють атмосферу, притаманну для певного суспільства і світу, якщо говорити про літературу. Як правило, марковані слова або реалії належать до безеквівалентної лексики [4].

Дослідження реалій становить великий інтерес у царині мовознавства, культурології, лінгвокраїнознавства та інших наук. Вітчизняні та зарубіжні

лінгвісти вивчають і визначають різноманітні характерні риси реалій, їх класифікації і навіть пропонують конкретні способи перекладу таких лексичних одиниць у різних літературних жанрах, а саме Н. Борисенко [2], Р. Зорівчак [4], В. Коптілов [7], О. Кундзіч [9], О. Ребрій [10], О. Чередниченко[11], та багато інших. Щодо закордонних дослідників, то найчастіше ми можемо натрапити на терміни *cultural words* і *cultural terms* [13].

Вивчаючи вигадані світи та культури окрім терміну *реалії* використовується також поняття *квазіреалії*, яким називають: «лексичні одиниці на позначення об'єктів, створених авторською уявою для характеризації вигаданого (казкового або фантастичного) світу, у якому відбуваються змальовані в художньому творі події» [10: 182]. У творах жанру фентезі ми маємо справу з авторськими неологізмами, оскільки, якщо світ вигаданий, включає власні уявні народи та культури, то й реалії їхні зазвичай створені уявою автора, а не існують у реальному житті.

Адекватний переклад реалій викликає певні труднощі. Перекладач повинен відтворити реалії так, щоб читач зрозумів, про що йдеться, а також передати культуру іншого народу, представлену у цій реалії. Оскільки проблема перекладу реалій та відповідність оригіналу досліджується багатьма науковцями, зазначимо, що існують різні підходи до їх класифікацій, тому розподіл за групами залежить від добірки слів та фразеологічних єдностей, які відбираються та беруться за приклад. Так, Р. Зорівчак пропонує розрізняти реалії в історико-семантичному та структурному планах [4: 70]. З погляду практики перекладу Р. Зорівчак виділяє приховані та явні реалії. Приховані реалії – це слова, які мають еквівалент в мові-перекладу, але значення із перекладеною різне. Також приховані реалії мають різне стилістичне забарвлення та культуролігчну розбіжність [4: 72].

Б. Недергард-Ларсен використовує досить лаконічну класифікацію для таких лексичних одиниць, згідно з якою реалії можна розподілити на географічні (біологічний світ, географічні елементи, метереологія, культурно- географічні явища), історичні (події, будівлі), громадські (економіка, соціальні структури та служби, політика, соціальні угрупування, традиції, побут) та культурні (релігія, освіта, медіа, культурна активність) [14].

Труднощі з якими зустрічається перекладач під час відтворення реалій полягають у відсутності еквіваленту у мові-перекладу, через відсутність референту для позначення об'єкту-реалії. При перекладі потрібно передати не лише семантичне значення реалії, але й конотативне значення, тобто національний і історичний колорит [4: 85]. Р. Зорівчак на основі зіставленого перекладу прози виділила наступні методи перекладу реалій: транскрипцію

(транслітерацію), гіперонімічне перейменування, дескриптивну перифразу, комбіновану реномацію, калькування, міжмовну транспозицію на конотативному рівні, метод уподібнення, віднайдення ситуативного відповідника, контекстуальне розтлумачення реалій [4: 93].

У перекладі фентезійних творів перекладач має зануритися в особливості культури не лише автора тексту, а також вигаданих народів, що ще більше ускладнює роботу над перекладом. Крім того, потрібно звертати увагу на зв'язок вигаданих реалій зі справжнім світом, уміти аналізувати закладені в них інтенцію автора та стилістичне забарвлення [4: 75].

Серед лінгвокультурних особливостей перекладу реалій варто зважати на складність передачі алюзій, особливо історичних, тому що «національна своєрідність першотвору нерозривно пов’язана з історією суспільства і з історією народу, що, по суті, має бути складовою частиною екстралінгвістичного багажу будь-якого перекладача» [5: 74].

При перекладі ономастичних реалій виникає необхідність у збереженні національного колориту й унікальності цих назв, а також у відтворенні їхніх семантичних особливостей та передачі асоціацій, які можуть виникнути у носіїв мови оригіналу [12: 169]. Більшість антропонімів та топонімів, як правило, передають транскодуванням, щоб не втратити їхню національну специфіку. Однак, якщо ці назви мають важливу семантику, такий прийом може призвести до великих втрат їхнього змісту.

Враховуючи форми або значення реалії, усі способи відтворення цієї лексики можна розподілити на формальні та змістові [9: 121]. До формальних способів, які спрямовані на збереження форми реалії, відносимо транскодування та морфологічну модифікацію. Серед змістових способів перекладу використовуються калькування, напівкалькування, застосування функційного аналогу, уподібнення, використання семантичного неологізму, семантичну експлікацію, переклад за допомогою семантичного еквівалента та контекстуальний переклад. Вивчаючи лінгвокультурні особливості перекладу реалій, варто оцінювати способи їх перекладу за принципами форенізації, доместикаціїї або нейтральності.

Таким чином, у процесі відтворення реалії перекладач повинен зважати на її вид, структурні особливості та семантику. Важливим є аналіз особливостей їх функціонування у тексті: якщо це створення колориту, то форма слова має відігравати провідну роль, а у разі домінування інформативної функції увагу варто звертати на відтворення значення. Розподіл прийомів перекладу реалій на такі, що створюють ефект відчуження чи одомашнення, допомагає перекладачу швидше обрати необхідну трансформацію. Перекладач також повинен звертати увагу на відмінні риси мов оригіналу та перекладу, адже певні елементи англійської мови, наприклад артиклі, відсутні в українській мові, а втрата їхніх функцій може

вплинути на сприйняття реалій. Балансування між форенизацією та доместикацією стає незамінним інструментом перекладача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Божко О. С. Атмосфера "саспенс" як домінантна ознака літературного жанру "фентезі". Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна. 2017. № 67. С. 51–54

2. Борисенко Н. Д. Відтворення англомовних реалій в українському кіноперекладі *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2018. № 1. С. 48–52.

3. Глюдзик Ю. The peculiarities of poetonyms in the fantasy genre. South archive (philological sciences). 2019. № 77. С. 32–34

4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). 1989. Львів: Вид-во при ЛДУ. 215 с

5. Іванілова В. О. Реалії в художньому тексті: перекласти не можна опустити. Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах. 2018. № 35–36. С. 70–80.

6. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія в 2.т. Київ: Акад., 2007. Т. 1. 608 с.

7. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1971. 129 с.

8. Кундзіч О. Перекладацька мисль і перекладацький недомисел *Вітчизна*. 1955. №1. С. 138–164.

9. Кушнір Л. Linguopoetics in J. R. R. Tolkien's Novel "The Lord of the Rings": Artificial Languages, Onomasticon, and Realia. Scientific Proceedings of International Humanitarian University. 2014. № 21 (2). С, 241–245.

10.Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. 2012. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 376 с.

11.Чередниченко О. І. Про мову і переклад. К. : Либідь, 2007. 248 с.

12.Шум О. Особливості відтворення реалій у перекладі (на прикладі німецькомовного варіанту роману І. Багряного "Тигролови"). Актуальні питання гуманітарних наук. 2017. № 17. С. 167–172.

13.Lyons J. Language, meaning and context. Bungay: Fontana. 1981.

14.Nedergaard-Larsen B. Culture-bound problems in subtitling. Perspectives. 1993. Vol. 1, no. 2. P. 207–240.